

М. Jakimovska-Tosic (Скопје, РС Македонија)

Научниот прилог на Алла Шешкен на научните конференции при Меѓународниот Семинар за македонски јазик, литература и култура

Апстракт: Бројните научни прилози на Алла Шешкен презентирани и објавени во Зборници при Меѓународниот Семинар за македонски јазик, литература и култура што редовно се одржува во Охрид, откриваат теми посветени на проникнувањето на македонско-руските книжевни врски низ интеркултурна призма. Со примена на компаративен приод се третираат бројни теми на повеќе суштински топови: Фјодор М. Достоевски и македонската проза; превод и изучување на македонската литература во Русија; рецепција на творештвото на С. Јаневски и Б. Конески во Русија; М. Булгаков и македонската литература; влогот на М. Ѓурчинов во афирмација на научниот интерес за руската литература во Македонија итн. Бројните трудови ја вбројуваат Алла Шешкен во најпасонираните проследувачи и афирматори на македонско-руските интеркултурни релации.

Клучни зборови: Алла Шешкен, македонско-руски книжевни врски, интеркултурни релации, рецепција, превод

М. Јакимовска-Тошич (Скопје, Република Северна Македонија)

Участие А.Г. Шешкен в Международном семинаре по македонскому языку, литературе и культуре

Аннотација: Научные доклады А.Г. Шешкен на Международном семинаре македонского языка, литературы и культуры, который регулярно проводится в Охриде, раскрывают тему македонско-русских литературных связей сквозь призму межкультурного взаимодействия. С помощью сравнительного подхода рассматриваются несколько значимых топосов: Ф.М. Достоевский и македонская проза; перевод и изучение македонской литературы в России; восприятие творчества С. Яневского и Б. Конеского в России; М. Булгаков и македонская литература; вклад М. Гюрчинова в формирование научного интереса к русской литературе в Македонии и др. Многие македонские исследователи высоко оценивают научную деятельность А.Г. Шешкен – одного из самых страстных последователей и сторонников македонско-российских межкультурных отношений.

Ключевые слова: А.Г. Шешкен, македонско-русские литературные отношения, межкультурные отношения, рецепция, перевод

Alla Sheshken's Scientific Contribution at the Conferences on the International Seminar of Macedonian Language, Literature and Culture

Abstract: The numerous scientific contributions of Alla Sheshken presented and published in Proceedings of the International Seminar of Macedonian Language, Literature and Culture in Ohrid, reveal topics dedicated to the penetration of Macedonian-Russian literary ties through an intercultural prism. Using a comparative approach, a number of topics on several essential topos are treated: Fyodor M Dostoevski and Macedonian prose; translation and study of Macedonian literature in Russia; reception of the work of S. Janevski and B. Koneski in Russia; M. Bulgakov and Macedonian literature; the contribution of M. Gjurchinov in the affirmation of the scientific interest for the Russian literature in Macedonia, etc. Numerous papers include Alla Sheshken as one of the most passionate scholars and affirmers of the Macedonian-Russian intercultural relations.

Key words: Alla Sheshken, Macedonian-Russian literary relations, intercultural relations, reception, translation

АЛЛА ШЕШКЕН И МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА И КУЛТУРНА ПРОБЛЕМАТИКА

Мојата тема директно е поврзана со поводот што го покренува за одбележување Катедрата по словенска филологија на Филолошкиот факултет при Универзитетот “М.В. Ломоносов” во Москва посветен на јубилејот на проф. Алла Г. Шешкен, што како проследување го поставувам во релација со насловот на тркалезната маса “Актуалните проблеми македонистики и словенистики” (15. април 2022), исто така посветена и на јубилеите на проф. Н.Н. Старикова и на доц. О.С. Плотникова. Оваа студија е потврда дека научните интереси на проф. А.Г. Шешкен сврзани со словенските литератури и култури, на историјата на развојот на руската книжевна наука во словенските земји, веќе трајно се поврзани и со проучувањето на македонската литература, покрај нејзините влогови во проследувањето на другите југословенски книжевности, на белоруската литература, на споредбената славистика воопшто. Она што за нас е од особено значење е доминацијата на македонската проблематика сврзана со нашето минато, но и со нашата современа епоха што во последните дваесетина година зазема доминантно место во нејзините научни трудови. За одбележување е податокот дека од 1994 година проф. Алла Шешкен за студентите македонисти од Катедрата за словенска филологија при универзитетот “М.В. Ломоносов” држи редовни и специјални курсеви од областа на историјата на македонската книжевност, историјата на македонската култура и литературната критика. Нејзините научни прилози за македонската литература и култура воглавно се објавени во изданијата на Руската академија на науките, но и во македонските научни изданија, во бројни зборници од симпозиуми и во периодиката. Така, А.Г. Шешкен е автор на фундаменталните поглавја од историјата на македонската литература: Македонская литература 1920–1930 гг. (С. 706–730) и на поглавјето Македонская литература 1941–1945 гг. (С. 921–932) во академската “История литератур западных и южных славян” (в 3-х тт. Т. 3. М.: Издательство “Индрик”, 2001); автор на поглавјето за современата македонска литература “Македонская литература 1970–1980-х гг.” (История литератур Восточной Европы

после Второй мировой войны: В 2-х тт. Т. 2. М.: Издательство “Индрик”, 2001). А.Г. Шешкен е автор и на статии за македонската литература во најновата “Большая Российская Энциклопедия” која започна да излегува во 2004 година. Нејзината монографија “Студии за македонската литература” која го опфаќа развојот на македонската литература во XX век и прашањата за проникнувањата помеѓу руската и македонската литература е објавена во Македонија во 2005 година. Посебно место во научните интереси на А.Г. Шешкен зазема споредбеното проучување на руската и македонската литература. На оваа проблематика и е посветено одделно внимание во нејзината монографија “Русская и югославянские литературы в свете компаративистики” (М., 2003), како и во изданијата: “Македонская литература XX века. Генезис. Этапы развития. Национальное своеобразие” (монографија; М., 2007), како и во монографијата “Формирањето и развојот на македонската литература” (Скопје, 2012). Нејзините научни прилози во енциклопедиите и специјализираните монографии од областа на македонистиката и компаративистиката воопшто е дело на верзиран и високо објективен толкувач во домен на македонско-руските книжевни и културни релации во еден поширок јужнословенски и европски контекст, кој се стреми кон веродостојност, непристрасност и принципиелност во приказот на литературните факти и вистини. Нејзината компетентност во однос на анализата на аргументите применливи врз процеси, автори и пројави во македонската литература од крајот на XIX век, до крајот на XX век, ја поставува Алла Шешкен во редот на најпасонираните проследувачи на македонската литература и на афирматорите на македонско-руските интеркултурни релации која низ своите современи опсервации на книжевно-историските процеси низ компаративна призма дава историски приказ на македонската литература низ целиот XX век.

**НАУЧНИТЕ ПРИЛОЗИ НА АЛЛА ШЕШКЕН
НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ВО ОХРИД**

Овие споредбени анализи доминираат и во бројните научни прилози на Алла Шешкен презентирани и објавени во Зборници од Меѓународниот Семинар за македонски јазик, литература и култура што секоја година се одржува во Охрид, кои откриваат мошне интересни теми посветени на проникнувањето во домен на македонско-руските книжевни врски низ интеркултурна релација. Со примена на компаративен приод се третираат бројни суштински топови, како на пр.: Фјодор М. Достоевски и македонската проза; прашањето на преводот и изучување на македонската литература во Русија; рецепцијата на творештвото на С. Јаневски и Б. Конески во Русија; влијанието на М. Булгаков во македонската литература; влогот на М. Ѓурчинов во афирмација на научниот интерес за руската литература во Македонија итн. Притоа, во прилозите се согледува еден широк дијапазон од проследени релации во македонско-руските книжевни врски, од аргументи и податоци вметнати и анализирани во секоја одделно поставена тема, суштински за книжевно-историските процеси низ целиот XX век.

Во таа насока се нејзините литерарни разработки за влијанијата на руската литература врз македонските книжевни остварувања, што е предмет на истражувачки интерес во трудот “Фјодор Михајлович Достоевски и македонската проза во 50–80-тите години на минатиот век” (Шешкен 2006: 209–218). Токму филозофската и моралната проблематика во делата на Достоевски, нивната социјална димензија, длабочината со која е прикажана човековата психа, се причините за неговото

силно влијание сред литератите во руската, но и во јужнословенските книжевни средини, каква што е македонската. Причините за неговата голема популарност Шешкен ги бара во препознатливата културна клима на епохата на XX век, во актуелната потрага по решавање на социјалните и моралните општествени проблеми. Рускиот класик се популаризира во македонската културна и академска средина преку бројната руска интелигенција која е присутна во Македонија во меѓувоенниот период и особено во повениот период, кога по 1945 г. руската литература е најдоминантно преведената литература во Македонија со дури 80%. Ликот на херојот на времето, несебично предаден на револуцијата и изградбата на општеството во овој период во македонската литература се оформува под влијание на делата на М. Горки, Н. Островски, А. Фадеев и др., особено видливо во делата на В. Малевски, К. Чашуле, С. Јаневски, Ј. Бошковски и др., чии дела се полни со асоцијации или директни врски со делата на “култните” во тоа време “советски” писатели. Но и одразот на Достоевски е исто така видлив и присутен. Така, авторката подвлекува дека во повеста “Улица” на Јаневски се согледува личното животно искуство на авторот, но и на одредени литературни ориентири (на М. Горки, “Детство”) и алузии од “Злосторство и казна” на Достоевски, препознаени уште во самиот наслов на повестта, бидејќи романот се одвива токму во бедните квартали на Санкт Петербург. Исто така низ призмата на романот на Достоевски се осветлува уништената судбина на бедната девојка во повеста “Улица”, која живее во нечистото пространство, но не го губи сочувството за другите. Пријателството и љубовта исто така се перцепирани низ задлабочен морален поглед навнатре, морална проблематика која уште повеќе се продлабочува кај Јаневски и во подоцнежните негови дела (“Две Марии”), со зголемено мајсторство во претставување на внатрешниот свет на ликовите. Притоа, литератите го поимаат Достоевски и низ призмата на егзистенцијалистичката естетика, а ликовите ги градат со сложениот внатрешен свет и со напрегнат морален избор (Шешкен 2006: 213).

Токму низ таа морална и психолошка точка се обликуваат ликовите во романот “Под усвитеност” на Д. Солев. Достоевски е особено интересен за Солев преку поставување на проблемот “убиство за идеја”, филозофско решение што го поставува и Достоевски во “Злосторство и казна”. Притоа, кога станува збор за сцените со моралното очистување на хероите, македонскиот и рускиот автор оваа постапка ја градат со исконското обраќање кон старословенското поимање за родината земја, како симбол за највисок морален принцип (Шешкен 2006: 214). Интересот кон уметничкото искуство на Достоевски се согледува во повеќе романи на Солев, во разни етапи од неговото творештво, низ директни или индиректни асоцијативни нишки. Затоа и за споредба Шешкен го зема неговиот роман “Зора зад аголот” (1984) со веќе реалистичка насоченост, каде богатиот уметнички поттекст ќе укаже на влијанијата на Достоевски и на Чехов, а самата промена на аголот на гледање од “записи од подземјето” во “записи од надземјето”, ќе укажат на постапката дека Солев, сепак, не демострира слепо следење на Достоевски, туку на некој начин “оттргнување” од него и од неговата егзистенцијалистичка естетика, низ еден вид полемичко восприемање на неговиот текст (Шешкен 2006: 217).

Во својата студија “Перевод и изучание македонской литературы в России (XX – начало XXI)”, А. Шешкен (2010: 127–138) низ еден возвратен поглед: “од другата страна на рецепцијата”, каде како своја цел ја поставува нотацијата за зголемениот интерес кај руските редактори и за превод и за критичко проследување на македонски книжевни автори и дела, ги изложува основните мотиви за стимулирање

на овие процеси. Во трудот, секако без претензија за сеопфатност, се наведуваат значајни научни референци за проследувањето на интересот на руската наука кон македонската литература, традиција и култура, почнувајќи од крајот на XIX, преку целиот XX и почетокот на XXI век. Овие процеси особено се интензивираат со оформување на Катедрите по словенска филологија на Московскиот и Санкт-Петербуршкиот Универзитет, а потоа и со формираните Институт за славяноведение и балканистика во составот на АН СССР (1947). Македонската литература поинтензивно се пројавува во руската културна средина во 50–60 години на XX век, кога почнуваат да се преведуваат македонските современи автори и притоа кон изданијата се пројавуваат и елаборирани критички осврти. Во зборниците од типот “Поети на Југославија” (“Поэты Югославии”, 1957) и “Поети на Југославија XIX–XX век” (“Поэты Югославии XIX–XX вв.”, 1963), како и во “Современа југословенска новела” (“Современная югославская новелла”, 1965), од македонските автори претставени се: К. Рацин, Б. Конески, С. Јаневски, С. Ивановски, А. Шопов, В. Малевски и др., за да од драмските автори во југословенски антологиски избори бидат преведени: Т. Арсовки (Парадоксот на Диоген) и Г. Стефановски (Јане Задрогаз; 1982). Засебни антологиски избори на македонски автори и дела почнуваат да се јавуваат од 1970 година, за да оваа рецепција особено се засили во периодот 1990–2000 година, кога се појавуваат преводи од прозата на Солев, Јаневски, Конески, Урошевиќ и др. Како посебни изданија се јавуваат романите на Абаџиев (“Пустина”), на Јаневски (“И бол и бес”), на Чинго (“Сребрени снегови”), на Петре М. Андреевски (“Пиреј”), за да овој процес особено се засили во последните две децении. Особено значајна е антологијата “Рассказы македонских писателей” (2009; редакција и превод на О. Панкина), која содржи 70 новели на 50-тина македонски автори од различни генерации писатели и тоа од Конески, Јаневски, П.М. Андреевски, Чинго, Урошевиќ па сè до А. Прокопиев, Е. Лафазановски, Ј. Владова, Г. Смилевски и др. Преведувачките процеси се проширени и на драмските остварувања, а широка панорама на македонската лирика претставуваат антологиите објавени во период 1980–2000 година. Притоа, преводите се остварувања на значајни руски поети и препејувачи: К. Симонов, М. Алигер, Е. Винокуров, В. Огнев, Д. Самоилов, В. Корнилов, Н. Глазков и др. Текстот се осврнува и на значајните текстови во доменот на литературната критика, кои ги покренуваат овие интеркултурни релации (Н.И. Кравцов, Н.Б. Яковлев, Ю.Д. Беляева, Г.Я. Ильиной, М. Проскурнина, А.Е. Евстратова, како и авторката на овој значаен текст кој за нас нуди драгоцен податоци за рецепцијата во македонско-руските книжевни врски – А. Шешкен). Притоа, таа истакнува дека во преводот, изучувањето и популаризација на македонската литература на руско тло најголема заслуга имаат токму специјалистите од Катедрата по славянска филологија на Филолошкиот факултет при Универзитетот “М.В. Ломоносова” и Институтот за славяноведение при РАН во Москва, како и одделни специјализирани кадри од Пермскиот универзитет, кои публикуваат трудови од областа на македонската литература и култура (Шешкен 2010: 138).

Една од темите на А. Шешкен презентирани на Научната дискусија на МСМЈЛК во Охрид во 2010 е посветена на рецепција на творештвото на Славко Јаневски во Русија “Рецепция творчества С. Яневского в России” (Шешкен 2011: 181–191). Таа напоменува дека интересот за Јаневски низ преводите во Русија има систематичен карактер. Според неа овие преводи на руски имале за цел не толку да го демонстрираат идеолошкото и типолошкото сродство со социјалистичките ли-

тератури, туку тие претставуваат интенција да се доближи до рускиот читател автор со голем уметнички потенцијал. Така, на руски јазик Јаневски е присутен како романсиер, поет, автор за деца, од 50 години на XX век, па сè до денес, почнувајќи со преводот на неговата рана лирика во изданието “Поэты Югославии” (М.: Иностранная литература, 1957; редактор М. Зенкевич и составувач И.Н. Голениевщ-Кутузов), каде е објавена неговата “Балада за прадедовската пушка” во препев на А. Гатов. Како прозаист тој е претставен во 1959 г. во Русија со два свои раскази од збирките “Кловнови и луѓе” – “Виолина” и “Кутриот црн Џо” во “Повести и рассказы югославских писателей” (М.: Госиздат, 1959). Во изданието “Поэты Югославии XIX–XX веков” (М.: Художественная литература, 1963), приготвено од поетот А. Сурков, од поетот и книжевен критичар Б. Слуцкий, како и од М. Богданов, значајниот проследувач на југословенските литератури. Во изданието се објавени две песни на Јаневски – “Свадбена песна” и “Цвеќиња”, при што критиката ја констатира нераскинливата врска со македонскиот фолклор. Во 1965 година се појави посебно издание на македонската кратка проза “Талый снег. Рассказы македонских писателей” (М.: Художественная литература, 1965; “Стопен снег. Рассказы на македонските писатели”). Во него, во превод на Ю. Беляева, објавени се расказите на С. Јаневски “Внук”, “Во земуница”, “Еднаш попладне”. Притоа, се истакнува дека С. Јаневски беше еден од првите во македонската литература што ги претстави новите насоки во обелоденувањето на темата на народно-ослободителната борба. Мотивот на подвигот (“Кај воденицата во планините”, “Коњот е голем, како судбината”, “Внук”) продолжува да игра важна улога, но проблемот на херојството и способноста да се жртвува во име на слободата во неговото творештво добија нови карактеристики (Шешкен 2011: 186).

Преводи на неговата поезија континуирано се јавуваат во руската публицистика, како и на расказите, а особено внимание му е посветено на појавата на неговиот роман “И бол и бес” на руски јазик (1964). Во романот како што пишува И. Радволина е претставена судбината на писателот како ученик во големите настани, кога се одлучувала судбината на народот и неговата лична судбина. Дваесет изминати години по војната му овозможија на писателот да ги разбере овие луѓе подлабоко и поцелосно. Така “И бол и бес” според Радволина е “книга исполнета со голема болка за илјадници скршени човечки судбини, книга – суров гнев против оние кои ги скршија овие судбини, книгата е споменик на оние кои со оружје во раце се бореа против фашизмот и победија, при што е потребно големо борбено искуство за остварување на светлите хуманистички идеали” (Радволина 1981: 115). Во 1990 година, романот “Миракули” на С. Јаневски се појави на руски јазик. Шешкен се повикува на познатиот специјалист во областа на семиотиката, историјата и теоријата на литература, фолклорот и културните студии – В.В. Иванов, кој во предговорот кон романот на С. Јаневски “Миракули” го поврза делото со “магичниот” (или “фантастичен”) реализам. Тој го издвои присуството на богатата митологија на балканските народи во бизарниот уметнички свет на ова дело, привлечен од рефлексивната (во него) на локалните легенди и верувања (Шешкен 2010: 189). Во 2010 година, во превод на О. Панкина, излезе од печат репрезентативна антологија на модерната македонска поезија “Голоса у воды” (М.: У Никитских ворот, Макавей; сост. М. Замшев и С. Стойческий; “Гласови покрај водата”). Антологијата приредена од О. Панкина нуди своја верзија на преводот на поемата на С. Јаневски “Зелена ноќ во април”. Преведени се и “Гласот на Соломон” и “Тивки команди”. Така, анализата на историјата на преводите на С. Јаневски на руски

јазик според А. Шешкен покажа дека С. Јаневски продолжува да го привлекува вниманието на преведувачите, а рускиот читател продолжува да открива нови аспекти на неговиот талент (Шешкен 2010: 190).

Во Зборникот од Научната дискусија на МСМЈЛК одржана во 2011 г. Алла Шешкен ги презентира своите видувања за забрзаниот развој на македонската литература преку прилогот: “Везилка” на Блаже Конески (Шешкен 2012: 19–26). Како што заклучува авторката овој процес најголем интензитет достигнал во средината на 1950–60-тите г. на XX век, забележувајќи го ставот на С. Мицковиќ дека феноменот на современата македонска поезија се состои во тоа, што таа “се создава во време, што истовремено означува и време на нејзино формирање и време на висока поетска зрелост” (Мицковиќ 1967: 3). Според Шешкен поезијата во тие бурни времиња станува, пред сè, емоционален израз на внатрешниот свет на поетот, на неговиот субјективен однос кон стварноста, на емоционална мисловна рефлексивност на најсуптилниот душевен трепет. Македонските поети требало да проговорат со јазикот на личните чувства, и во тој процес Б. Конески добил истакната улога. Поетската збирка “Везилка”, според многумина, е највисокиот дострел на неговата лирика и една од најубавите стихозбирки во сета македонска поезија од втората половина на XX век. Сепроникливи теми и основни мотиви во творештвото на Конески станале љубовната, пејзажната, филозофско-медитативната, како и темата за улогата на поетот и на поезијата. Во 1950–60-тите години постојан мотив во лириката на Б. Конески биле размислувањата за поезијата, нејзината суштина, можности, улога и за тешката судбина на поетот. Во стихозбирката “Везилка” и во истоимената програмска песна Б. Конески го формулира своето поетско кредо: “Везилке, кажи како да се роди / проста и строга македонска песна”. А. Шешкен верзирано комуницира и со македонската критичка мисла, со проследувањата на Старделов, умешно коментирајќи го и пренесувајќи ги неговите заклучоци, поентира: “Колку е богат во своите поетски конотации внатрешниот свет на оваа песна, во која како да е сместена сета смисла на животот, сета смисла на љубовта и смртта, сета смисла на песната и пеењето, сета смисла на едно суштество (везилка, наречница, предвестителка) во кое е персонифитцирано и смислата на траењето на проста и строга македонска песна, но и смислата на истрајувањето на цел еден народ” (Старделов 1990: 69).

Посебно внимание во еден од своите прилози за релациите меѓу македонската и руската литература А. Шешкен посветува на тематот: “Милан Ѓурчинов – основоположник на школата на руската литературна наука” (Шешкен 2014: 307–318). Компаратист со широк круг на научни интереси М. Ѓурчинов е познат во Русија како проучувач и критички проследувач на творештвото на Борис Пастернак, Антон Чехов, Фјодор Достоевски и др., како и со неговите трудови посветени на литературните процеси во Македонија, како што се студиите за Ж. Чинго, но и со неговите предговори кон новите преводи на раскази од македонските писатели на руски јазик¹. Проследувајќи ја во текстот специјализираната едукација на М. Ѓурчинов во однос на руската литература и култура, Шешкен напоменува дека под негова редакција се публикувани делата на класиците на руската литература на XIX–XX вв.: на А. Пушкин, Ф. Достоевски, А. Чехов, Б. Пастернак. Широко признание во странство му донесе неговата монографија за творештвото на Б. Пастернак (Б.Л. Пастернак. Исследования и материалы. 1987). Притоа Ѓурчинов

¹ На пр. *Ѓурчинов М.* Пути и свершения. Зарождение и развитие македонского рассказа // Рассказы македонских писателей / Сост. и перев. О. Панькиной. М., 2009. С. 6–22.

длабоко и сестрано ја изанализирал творечката дејност, поезијата и романите на Пастернак, поставувајќи ги во целото богатство од релации со епохата на бурната превирања кога руската литература бара нови средства за уметничко изразување, од такви автори како В. Мајаковски и руската авангарда во целост. Ѓурчинов засега бројни аспекти од неговото творештво поставувајќи ги на фонот на актуелните културни и политички настани. Авторката својот заклучок за големите заслуги на Ѓурчинов во поглед на анимирање на македонско-руските книжевни и културни релации ги сублимира низ неговиот високо фаворизиран научен опус (над 20 монографии), каде припаѓаат фундаментални студии од областа на современата македонска и на руската литература, низ компаративно проследување вклучувајќи ги современите теориски проблеми на компаративистиката. Притоа, особено се подвелкува важноста на трите монографи: “Заговорници на човечноста (огледи за руските писатели)” (Скопје, 1992); “Компаративни студии” (Скопје, 1998); “Хармонија во хаосот. Руска книжевна класика и модерна” (Скопје, 2004), кои ги опфаќаат неговите повеќедецениски размислувања за руската литература и нејзиното широко присуство во современото македонско книжевно-теориско сознание.

Во својот текст “Митопоетика во македонскиот роман. Античкиот свет од гледна точка на П.М. Андреевски” (Пиреј, 1980) (Шешкен 2016: 175–182) го анализира македонскиот роман од гледна точка на митопоетиката, односно ја проследа во основните тези на овој поим проекцијата на митот во поетиката на македонската проза: функциите на митолошките структури, архетипското и симболичното во индивидуалното творештво. Во текстовите на македонските писатели присуството на митопоетиката се проследува од самите почетоците на современата македонска проза, од 1945 г. до денес. Во модерниот епос функционираат следните главни (основни) митолошки структури: – Антички мит – Христијански мит – Македонски народни претстави за светот (пагански, фолклорни). Во конкретните книжевни дела тие неретко се преплетуваат, функционирајќи како архетипови и симболи на ниво на сижеи, мотиви и ликови. Таа истакнува дека П.М. Андреевски како писател се формирал во рамките на модернистичката традиција во европската литература. Во исто време тој се потпирал на фолклорот и на делата на Блаже Конески (“Проложни житија”). Главните протагонисти на “Пиреј” може да се посматраат и во светлоста на познатиот мит за Одисеј, како инвариантен во новата културна епоха. Притоа, авторката Шешкен во својата анализа констатира дека во романот на Андреевски херојот (Јон) има истата цел (да се врати дома) како и Одисеј. Разликата е во тоа дека кај современиот писател судбината на поединецот е длабоко поврзана со судбината на народот. Во “Пиреј” се открива она исконското, битно во карактерот на народот преку карактерот на поединецот со истакнат квалитет на херојот – заштитник на земјата и народот. Таков тип карактер се истакнува особено во трагичните периоди на националната историја. Околностите му “дозволуваат” на таквиот тип карактер да се открие со сите свои морални вредности.

Во својата студија “Михаил Булгаков и македонската литература” (Шешкен 2017: 325–338) А. Шешкен подвлекува дека Булгаков речиси половина век е еден од најомилените руски автори за македонскиот читател. Сепак, приемот на делото на Михаил Булгаков во македонската култура е сè уште докрај неистражено и покрај тоа што Булгаков одамна е составен дел од националната литература и театар. Поради тоа авторката како цел на оваа статија ја наведува историјата на продирот на класиците на руската литература во литературата и културата на Македонија,

и особено идејата да се пронајдат одгласите во делата на македонските писатели. Михаил Булгаков (1891–1940) со неговиот роман “Мајсторот и Маргарита” е преведен на македонски јазик од страна на Тања Урошевиќ во 1970 година со поговор на истакнатиот научник и писател Влада Урошевиќ “Писателот под закрила на темните сили”². Така македонскиот превод го иницираше вклучувањето на романот, а потоа и на други дела на рускиот писател во македонската уметничка свест, во процес на трансформирање на неговата креативност како составен дел на националната култура. Фасцинацијата со Булгаков во Македонија беше дел од сејугословенското формирање на “култот” кон писателот, бидејќи романот поттикна интерес за неговата работа воопшто. Шешкен истакнува дела Македонците со него се сретнале многу порано од преводот на романот на македонски јазик, како и со други дела на писателот, иако не веднаш на својот мајчин јазик, непосредно преку српскиот или хрватскиот превод. Општата фасцинација со Булгаков се објаснува и со тоа што неговите дела одговарале на потребите на националните литератури од доцните 1960-ти-и 1970-ти, кои беа во интензивна потрага по нови уметнички средства, потреба од градење слики од настаните од револуцијата и од постреволуционерната време, во директна врска со поимање на задачите на литературата, кои сè повеќе го разбираат јазот помеѓу социјалистичкиот идеал и реалноста (Шешкен 2017: 328). “Еретичкиот” роман за Мајсторот, каде што е тесно испреплетено филозофското и критичкото разбирање на главните постулати на Марксистичка теорија, го прикажува сатиричниот агол на сликата на советската реалност од 1930-тите и фантазијата, согледана како современо дело, постојано во потрага по необичното и мистичното, додека навлегува во внатрешниот свет на човекот. Како што забележува Урошевиќ: “мошне редок случај е едно дело, настанато во еден период, да се јави, повеќе години по смртта на својот автор, на книжевната сцена од друг временски период и тука, во новото окружување, да одигра активна и значајна улога” (Урошевиќ 2006: 453). Светот на романот на Булгаков, поетиката на ова дело, која подоцна ќе се утврди како “фантастичен реализам”, одговараше на потрагата на писателот и воопшто на македонската литература, која во 1970 и 1980-тите тргна по патот на синтеза на фантастичното и реалното. Притоа, В. Урошевиќ се фокусира на фактот дека романот “Мајсторот и Маргарита” е манифестација на “скапоцена алка”, која ги комбинира највисоките достигнувања на руската литература до Октомври, со оние дела што се појавуваат во неа во втората половина на дваесеттиот век “со слабеење на диктатура на социјалистичкиот реализам” (Урошевиќ 2006: 453). Истакната е драматургијата на Булгаков и судбината на сценските продукции на неговите дела. В. Урошевиќ обрнал внимание на сложената жанровска структура на “Мајсторот и Маргарита”, подвелкувајќи дека “ова дело може да се нарече и сатиричен, и љубовен, и фантастичен, и филозофско-метафизичен роман” (Урошевиќ 2006: 453). Неговата проблематика е сврзана со најважните прашања на епохата (односот на власта и уметникот) и основните филозофски прашања, “на кои сили... на Светлината или на Темнината, им е поблизок уметникот” (Урошевиќ 2006: 454). Во вид на заклучок Урошевиќ истакнува дека се работи за произведение “полно со високи вознеси на духот, но и со љубопитство за секојдневниот приземен живот, со чувство за вистински трагично, но и со еден искрест, на места дури урнебесен хумор, овој роман е една опојна книга” (Урошевиќ 2006: 454).

² Урошевиќ Вл. Поговор – Писателот под закрила на темните сили // Булгаков М. Мајсторот и Маргарита. Скопје: Три, 2006. С. 429–430.

Во своето проследување на влијанијата на Булгаков во македонската книжевна традиција А. Шешкен се надврзува на одредени асоцијации кои се препознаваат во творештвото на В. Урошевиќ, на што според неа го навело длабокото негово навлегување во смислата на романот “Мајсторот и Маргарита”, што дава импулс за сопственото творештво на македонскиот писател. Сосема можно е тоа да се случило несвесно, бидејќи речиси четириесет години подоцна, Урошевиќ длабоко потопен во светот на романот на Булгаков, ја создава приказната “Невестата на змејот” (2009). Шешкен веднаш нагласува дека нема директни асоцијации (цитати на директни или скриени позајмувања), дека текстот на “Мајсторот и Маргарита” го нема во ова дело. Таму очигледно има фолклорна основа, ориентација кон националната бајковита традиција. Традиционалниот простор од бајките се нарекува “Горна земја”, на која се спротивставуваат населените автентични негативци на “Долната Земја”. Ова е модерен град, “место опасно за живот”, како што се убедени хероите. На карактеризацијата на “Долниот свет”, авторот прибивнува кон акузаторна сатира. Токму во овој дел од приказната на Урошевиќ, според Шешкен, постои интертекстуална врска со “Мајсторот и Маргарита”. Одделна анализа, според Шешкен, заслужува прашањето за односот на делата на М. Булгаков и В. Урошевиќ со постмодернизмот. Така, “Мајстор и Маргарита” со својот богат книжевен подтекст, како своевидна пародија на претходните дела на светската книжевност, со идејата за релативноста на критериумот за доброто и злото, од страна на некои научници се третира како едан од првите постмодерни текстови во руската книжевност. “Невестата на змејот” од В. Урошевиќ исто така е во корелација со оваа струја, но на поинаков начин. Според Шешкен, таа носи изразен отпечаток на македонското книжевно ситуација на почетокот на XXI век и се поврзува со растечкото противење на поетиката на постмодернизмот, која доминираше во националната уметност во 1980-тите – 1990-тите години на XX век. Во оваа линија одредени места ја окупираат и приказната за В. Урошевиќ, каде, на пример, тој користи техники како што е палимсест. Во принцип, влијанието на романот на Булгаков врз остварувањето на В. Урошевиќ може да се смета како архетип за чие формирање е заслужна огромната популарност на делото (Шешкен 2017: 337–338).

ЗАКЛУЧОК

Во наведените студии проследените појави и процеси во споредбените релации на двете култури: на македонската и руската се следат низ призмата на дијахрониски пресек на случувањата, поставувајќи ги на фонот на интеркултурна релација, често во поширок славистички контекст, особено низ споредбите со другите јужнословенски литератури, за кои и самата е специјалист. Нејзините ставови не подлежат на одредени предрасуди, стремејќи се кон објективност, непристрасност и веродостојност во третманот на литературните факти и вистини.

Самиот влог на А. Шешкен во анимирање на проследување на проблематиката на творечките контакти меѓу културните средини на двата словенски народи - македонскиот и рускиот, претставува повик за континуирано проучување на творечко-книжевните остварување меѓу различните генерации научни соработници, но и особено за зголемување на интересот за културни проникнувања сред младите поколения.

ЛИТЕРАТУРА

Мицковиќ С. Поетските идеи на Конески // *Разгледи*. 1967. № 1. С. 1–12.

Радволина И. О Славко Јаневском и его романе “И боль и гнев” // Георгий Абаджиев. Пустыня. Славко Яневский. И боль, и гнев. Живко Чинго. Серебряные снега. М.: Прогресс, 1981. С. 111–117.

Старделов Г. Одземање на силата. Поезија на Блаже Конески. Скопје: Мисла, 1990. 271 с.

Урошевиќ В. Поговор – Писателот под закрила на темните сили // Булгаков М. Мајсторот и Маргарита. Скопје: Три, 2006. С. 427–454.

Шешкен А. Фјодор Михајлович Достоевски и македонската проза во 50–80-тите години на минатиот век // XXXII Научна конференција на XXXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: Зборник (Охрид, 15.VIII–17. VIII 2005). Скопје, 2006. С. 209–218.

Шешкен А. Перевод и изучение македонской литературы в России (XX – начало XXI) // XXXVI Научна конференција на XLII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: Зборник. Литература (Охрид, 24.–25.август 2009). Скопје, 2010. С. 127–138.

Шешкен А. Рецепција творчества С. Јаневскогo в России // XXXVII Научна конференција на XLIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: Зборник. Литература (Охрид, 15–16. јуни 2010). Скопје, 2011. С. 181–191.

Шешкен А. “Везилка” на Блаже Конески // XXXVIII Научна конференција на XLIV меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: Зборник. Литература (Охрид, 14.–15. јуни 2011). Скопје, 2012. С. 19–26.

Шешкен А. Милан Ѓурчинов – основоположник школы литературоведческой русистики в Македонии // Милан Ѓурчинов – основоположник на школата на руската литература наука. XL Научна конференција на XLVI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: Зборник. Литература (Охрид, 29.–30. јуни 2013). Скопје, 2014. С. 307–318.

Шешкен А. Митопоетика во македонскиот роман. Античкиот свет од гледна точка на П.М. Андреевски (“Пиреј”, 1980). XLII Меѓународна научна конференција на XLVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура: Зборник. Литература (Охрид, 13.–27. јуни 2015). Скопје, 2016. С. 175–182.

Шешкен А. Михаил Булгаков и македонская литература. XLIII Меѓународна научна конференција на XLIX меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура. Зборник. Литература (Охрид, 25.–26. јуни 2016). Скопје, 2017. С. 325–338.

REFERENCES

Micković S. Koneski's Poetic Ideas. *Razgledi*. 1967. No 1, pp. 1–12.

Radvolina I. About Slavko Yanevsky and His Novel “And Pain and Anger”. In: Georgy Abadzhiev. A Desert. Slavko Janevski. And Pain and Anger. Zhivko Chingo. Silver Snows. Moscow. Progress Publ. 1981, pp. 111–117.

Stardelov G. (1990) Deprivation of Power. Poetry by Blaže Koneski. Skopje. Misl Publ. 271 p.

Uroshević V. Proverb – The Writer under the Auspices of the Dark Forces. In: Bulgakov M. The Master and Margarita. Skopje. Tri Publ. 2006, pp. 427–454.

Sheshken A. Fyodor Mokhailovich Dostoevsky and Macedonian Prose of the 50s and 80s of the Last Century. In: XXXII Scientific Conference of the XXXVIII International Seminar

on Macedonian Language, Literature and Culture: Proceedings (Ohrid, 15.VIII–17.VIII 2005). Skopje. 2006, pp. 209–218.

Sheshken A. Translation and studying of Macedonian literature in Russia (the 20th – early 21st c.). In: XXXVI Scientific Conference of the XLII International Seminar on Macedonian Language, Literature and Culture. Proceedings. Literature (Ohrid, August 24–25, 2009). Skopje. 2010, pp. 127–138.

Sheshken A. Reception of creativity of S. Yanevsky in Russia. In: XXXVII Scientific Conference of the XLIII International Seminar on Macedonian Language, Literature and Culture: Proceedings. Literature (Ohrid, 15–16. 2010). Skopje. 2011, pp. 181–191.

Sheshken A. “Embroidery” of Blaže Koneski. In: XXXVIII Scientific Conference of the XLIV International Seminar on Macedonian Language, Literature and Culture: Proceedings. Literature (Ohrid, 14–15 July 2011). Skopje. 2012, pp. 19–26.

Sheshken A. Milan Ćurčinov – Founder of the School of Literary Russian Studies in Macedonia. In: Milan Ćurčinov – founder of the school of Russian literary criticism. XL Scientific Conference of the XLVI International Seminar on the Macedonian Language, Literature and Culture: Proceedings. Literature (Ohrid, June 29–30, 2013). Skopje. 2014, pp. 307–318.

Sheshken A. Mythopoeitics in the Macedonian Novel. The Ancient World from the Point of View of P.M. Andreevsky (“Grass”, 1980). In: XLII International Scientific Conference at the XLVIII International Seminar on Macedonian Language, Literature and Culture: Proceedings. Literature (Ohrid, June 13–27, 2015), Skopje. 2016, pp. 175–182.

Sheshken A. Mikhail Bulgakov and Macedonian Literature. In: XLIII International Scientific Conference within the framework of the XLIX International Seminar on Macedonian Language, Literature and Culture: Proceedings. Literature (Ohrid, June 25–26, 2016). Skopje. 2017, pp. 325–338.

Сведения об авторе:

Маја Јакимовска-Тошиќ,
доктор филол. науки
редовен професор
Институт за македонска литература
Универзитет “Св. Кирил и Методиј” во
Скопје

Maja Jakimovska-Toshik,
Doctor of Philology
Professor
Institute of Macedonian Literature
St. Cyril and Methodius University, Skopje

Майя Якимовска-Тошич,
доктор филол. наук
профессор
Институт македонской литературы
Университет имени свв. Кирилла и
Мефодия, Скопье

jakimovska.tosic@gmail.com